

CENGİZ ÇAĞLA • Tocqueville ve Özgürlük

CENGİZ ÇAĞLA 1965 İstanbul doğumlu. Galatasaray Lisesi'ni (1984) ve Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi (1990). Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi'nde (1992), doktorasını Boğaziçi Üniversitesi'nde tamamladı (2000). 2000 yılından bugüne Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görevli olan Çağla, TÜBA desteğiyle Paris 8 Üniversitesi, TÜBİTAK desteğiyle SciencesPo Paris'te misafir araştırmacı, EHESS-Paris ve Roma La Sapienza Üniversiteleri'nde ise misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Siyaset bilimi ve siyaset teorisinin çeşitli alanlarının yanı sıra Güney Kafkasya çalışmaları ve Fransız yazın ve uygarlığı konularında da dersler veren Çağla, 2013 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Senatosu tarafından profesörlüğe yükseltildi. Çağla'nın Türkçe, İngilizce ve Fransızca olarak kaleme aldığı çok sayıda yayını mevcuttur.

İletişim Yayınları 3341 • Politika Dizisi 238

ISBN-13: 978-975-05-3555-0

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

I. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Ahmet İnsel

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CENGİZ ÇAĞLA

Tocqueville ve Özgürlük

*Hocam Kemâli Saybaşı'nın
anısına, saygıyla...*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
Giriş	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
Alexis de Tocqueville'in Yaşamı	19
İKİNCİ BÖLÜM	
Yapıtları	29
<i>Amerika'da Demokrasi</i> (1. cilt)	29
<i>Amerika'da Demokrasi</i> (II. cilt)	59
Fransa'nın 1789 öncesi ve sonrasında siyasal ve toplumsal durumu	99
Eski rejim ve devrim	103
Anılar	141
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Tocqueville'de Yöntem	157
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Tocqueville'i Etkileyen Düşünürler	177
Pascal	178
Montesquieu	181
Rousseau	185
Constant	189

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tocqueville Yorumları	195
Raymond Aron	195
François Furet	204
Jean-Claude Lamberti	208
Claude Lefort	220
Pierre Manent	227
Eduardo Nolla	239
Amerika'daki yorumlar	245

SONUÇ

Bir Özgürlük Düşünürü Olarak Tocqueville	261
---	-----

KAYNAKÇA	281
-----------------------	-----

DİZİN	287
--------------------	-----

TEŞEKKÜR

Tocqueville ve Özgürlük'ün ilk kez yayımlandığı (Belge Yayınları) 2007 yılından bugüne Tocqueville'in güncelliğinin dünyada ve ülkemizde artarak sürdüğünü görmek, konuyla ilgili Türkiye'de ilk kapsamlı çalışmayı yapan yazar olarak beni sevindiriyor.

1991-1992 yıllarında Tocqueville konusuna ilk dikkatimi çeken ve Türkiye'de bu konudaki eksikliği vurgulayan Cemil Oktay olmuştu. Ne kadar haklı olduğunu teslim ediyor ve kendisine teşekkür ediyorum. 2002 yılında "Alexis de Tocqueville'de Özgürlük" başlıklı projem ile Türkiye Bilimler Akademisi Doktora Sonrası Araştırma Bursu'nu kazandım. Eldeki kitap büyük oranda bu projenin sonucudur. Bu nedenle, projeyi uygun bularak Paris'te üç ay süreyle çalışmama olanak tanıyan TÜBA yönetimine ve hakemlerine, ayrıca danışmanım Paris 8 Üniversitesi Öğretim Üyesi Didier Gazagnadou'ya teşekkür ederim.

Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün Kurucu Başkanı ve hocam Kemâli Saybaşı'nın bu çalışmamın ortaya çıkmasında da desteği ve emeği var. Aramızdan maalesef çok erken ayrılan Kemâli Hoca'nın Yıldız'da bizler için yarattığı akademik özgürlük ortamı birçok bakımdan özendirici ve destekleyici olmuştur. Bu nedenle, ken-

disini minnetle yâd ediyor ve çalışmamı onun her zaman taze olan anısına ithaf ediyorum.

Kitabın bu baskısında çeşitli güncellemelere ek olarak “Amerika’daki Yorumlar” başlıklı alt bölümü bulacaksınız. Bu öneriyi getirerek kitaba önemli bir katkıda buldukları için sayın Ahmet İnsel’e ve İletişim Yayınları yayın kuruluna teşekkür ediyorum.

Yine hatırlatmak gerekirse, eldeki çalışmanın erdemleri olacağı gibi eksiklik ve kusurları da olacaktır. Okurların ve meslektaşlarımın her düzeydeki eleştiri ve yorumlarına açık olduğumu özellikle belirtmek istiyorum. Doğaldır ki, bir alanda ilk kez çalışmak yazara herhangi bir ayrıcalık kazandırmaz, her zaman olduğu gibi tüm sorumluluk ona aittir.

CENGİZ ÇAĞLA
Bostancı, Haziran 2023

Giriş

19. yüzyılın en etkili siyasal düşünürlerinden olan Alexis de Tocqueville'le ilgili Türkçe bir çalışma yapmayı tasarlayan bir Türk sosyal bilimcisinin ilk amacı herhalde bu büyük düşünürü Türk okuruna tanıtmak olmalı diye düşünüyorum. Anglo-sakson dünyada özellikle *Amerika'da Demokrasi* adlı iki ciltlik yapıtıyla tanınan bu düşünür, son elli-altmış yıldır Amerika'da, Avrupa'da ve vatanı Fransa'da yeniden ele alınmakta. *Amerika'da Demokrasi*'nin dışında, *Eski Rejim ve Devrim*, *Hatıralar ve Yazışmalar*'ı da tekrar gündeme geldi. Ancak, Tocqueville hakkında batı dillerinde yazılmış yüzlerce kitap ve makaleye karşın Türkçede henüz dikkate değer özgün ve ciddi çalışmaların yapılmamış oluşu dikkat çekici.¹

Tocqueville'i sosyolog, tarihçi, siyaset felsefecisi ve bir devlet adamı olarak tanımlamak mümkün. Bütün bu kimliklerini

---

1 Bu konuda bir istisna için bkz. Lütfi Sunar, *Alexis de Tocqueville, Modern Çağın Çelişkileri Karşısında Bir Düşünür*, Ketebe Yayıncılık, İstanbul, 2019. Tocqueville'in yapıtlarından tam metin olarak Türkçeye çevrilenler *L'Ancien Régime et la Révolution ve Démocratie en Amérique*'tir. Bkz. *Eski Rejim ve Devrim*, çev. Turhan Ilgaz, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1995; *Amerika'da Demokrasi*, çev. Seçkin S. Özdemir, 2. baskı, İletişim, İstanbul, 2016; *Amerika'da Demokrasi 1*, çev. Özcan Doğan, Doğu Batı, Ankara, 2016; *Amerika'da Demokrasi 2*, çev. Özcan Doğan, Doğu Batı, Ankara, 2018.

ayrı ayrı ele almak ve bu disiplinlerin her birinin içinden yapıtlarını değerlendirmek sıklıkla rastladığımız bir yaklaşım. Kendisi 1980'lere kadar çoğunlukla sosyolog ve tarihçi kimlikleriyle tanınırdı. Son dönemdeyse siyaset bilimcisi ve siyaset felsefesi kimliğinin daha çok öne çıkarıldığını görüyoruz ki bu benim de üstünde duracağım alanı oluşturuyor. Bu alanda özellikle özgürlük kavramının Tocqueville'de tanımlanma biçimi üzerinde çalışmayı tasarladım.

Kitabın ilk bölümünde Tocqueville'in yaşamöyküsünü kısaca özetliyorum. Fransız Devrimi'ni yaşamış monarşist ideale bağlı aristokrat bir aileden gelen Tocqueville'in yaşamının genel olarak devrim ve demokrasi kavramları çerçevesinde eleştirel bir sorgulama olarak geçtiğini söylemek yanıltıcı olmasa gerek. 1805 yılında doğan Tocqueville, her ne kadar devrime kendi gözleriyle tanık olmasa da, anne ve babasının "terör" döneminde hapsedilmiş oluşuyla ilgili anlattıkları genç Alexis'in belleginde önemli bir yer tutuyor. Devrimin eşi benzeri bulunmaz bir özgürlük ve eşitlik umudu yeşerttiğini bilir ve bu onu heyecanlandırır. Ancak, jakobenizmin meşrulaştırılmasıyla devrime yapılan ölçsüz övgüleri kabul etmez, devrimlerin netice itibarıyla siyasal ve toplumsal bir drama dönüştüğünü düşünür. Yazarımızın yaşamöyküsünü incelerken, yaşadığı dönemde Fransa'nın ekonomik ve toplumsal düzeyde büyük bir sarsıntı geçirdiğini anımsıyoruz. Restorasyon yılları, Temmuz Monarşisi, 1848 Devrimi ve ardından gelen darbe dönemlerinin her birinin Tocqueville'in düşünsel dünyasında belirli etkileri olmuştur. Ancak yazarımızın bütün bu dönemlerde her zaman eleştirel tavrını koruduğunu, dışişleri bakanlığı yaptığı kısa dönem de dahil olmak üzere hiçbir zaman "sistemin düşünürü" haline gelmediğini söylemek mümkündür.

İkinci Bölüm yazarın yapıtlarının mümkün olduğu kadar ayrıntılı bir şekilde tanıtılmasına ayrılmıştır. Bu bölümde ilk olarak Tocqueville'in ülkesinde ve dünyada tanınmasına yol açan *Amerika'da Demokrasi* adlı büyük yapıtını iki ayrı cilt olarak ele alıyorum. Özelde Amerika, genelde ise demokrasi üstüne bir çalışma olarak değerlendirilebilecek bu kitabın ilk cil-